

УДК 141.5

С.Веремейчик

Національний університет водного господарства та природокористування
(м. Рівне, Україна)

**ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИСНИХ ОРІЄНТИРІВ
ЛЮДИНИ В ЕТИЧНОМУ ПОЛІ АВТОНОМНИХ АЛГОРИТМІВ**

S.Veremeychik

**THE PROBLEM OF SPIRITUAL AND MORAL ORIENTATIONS REALIZATION
OF THE PERSON IN AN AUTONOMOUS ALGORITHMS ETHICAL FIELD**

Науково-технічний прогрес сьогодення буквально революціонує сферу культурного буття людини, тим самим поступово змінюючи етико-духовну сутність індивіда в сторону раціонального, прагматичного та технологічно орієнтованого способу мислення. Аксиологічний драматизм такої раціонально-практичної установки інтелектуального осягнення світу засвідчують С.Кіркегор, Ф.Ніцше, М.Хайдеггер, М.Бердяєв, К.Ясперс, М.Вебер, Х.Ортега-і-Гассет, О.Шпенглер, Г.Маркузе та інші. Філософи фіксують тиск технічної та логоцентричної цивілізації на духовно-творчу діяльність особистості, заміну справжньої творчості та свободи волі на алгоритмізовану раціональність, з послідуною трансформацією суб'єкта в стандартизований безособовий тип характеру.

У приклад одного із проявів такого тиску можна навести сучасну ситуацію безперервного «бомбардування» соціуму інформаційним контентом в медійному полі. Так, у потоці постійно зростаючого об'єму інформації людині стає все складніше осмислювати її зміст. Фактично, в нескінченному коловороті творення та поглинання даних, людство неухильно наближає момент інформаційної сингулярності. Тобто в час її настання кількість отриманої інформації, за певний період, буде значно перевищувати необхідний час для її обробки. Відповідно в точці сингулярного переходу знання буде сприймається без раціонально-теоретичної обґрунтованості, тим самим переводячи емпіричний досвід в область віри [1]. Інакше кажучи, долаючи перехід від емпірії до сакрального, знання буде видозмінюватися в аксіологічному полі людського буття у містико-технологічну систему вірувань.

Таким чином, можна припустити, що в майбутньому людство очікує неминуча зміна культурно-ціннісної парадигми, частиною якої також являється і віра. Еволюція культурного поля, на думку польського фантаста та футуролога Станіслава Лема, зазнає кардинальної трансформації не тільки в області моралі, але і в сфері дії релігії, торкнувшись процесом оцифрування таких понять як таїнство, чудо та душа в епоху ототожнення технології з магією [2]. Зміна ціннісних установ в питаннях віровчення під впливом сцієнтизму вже призвела до значної секуляризації західного суспільства. На сьогодні майже не стоїть питання про посмертну участь душі в контексті особистої танатології. Навіть релігійні структури в розрізі місіонерської діяльності більше переймаються вирішенням соціокультурних проблем та участю божественного промислу в еволюційному процесі, аніж питаннями особистого спасіння [3].

Відповідно розвиток науково-технічної думки в області генезису штучного інтелекту відкриває перед суспільством не тільки нові перспективи, але й досі не звідані проблеми в духовно-моральному полі соціуму. Оскільки взаємодія етико-моральних середовищ «синтетиків» та «органіків» буде як опосередковано, так і безпосередньо впливати на духовне та творче становлення особистості та посилювати негативний вплив епохи сингулярності. Тому сучасна антропологічна переорієнтація філософії, враховуючи значні соціальні, технологічні та культурні зміни в вирішені

Секція 2. Соціальні аспекти техніки

глобальних проблем сучасності, потребує переосмисленого підходу не тільки до людини, але й до штучного інтелекту. Таким чином, враховуючи специфіку та суперечливості людського буття, розглядати його потрібно не лише у якості предметно-перетворюючої дії, а, першочергово, як реалізацію духовно-моральнісних орієнтирів з подальшим їх перенесенням в етичне поле автономних алгоритмів. Для нівелювання деградаційного процесу ствердження безособової людини, з притаманною орієнтацією на загальні схеми та стандарти, з спонтанним вираженням емоцій та інстинктів, що досить часто зумовлює руйнацію традиційних культурних зв'язків, моральної системи норм та релігійної віри.

У кінцевому підсумку, у своєму русі по експоненті кібернетика досягне тієї точки, коли практична реалізація «автономного алгоритму» не буде поступатися людині нічим, окрім свого походження. Тому в даному аспекті ми розглядаємо штучний інтелект не з позиції його антропологічної візуалізації, а з точки зору його спроможності аналізу даних в умовах реального часу і приймання на його основі резолюції в середовищі морально-етичної відповідальності.

Зважаючи на вище наведене, можна стверджувати, що в ситуації із автономними машинами, онтологічна дійсність яких обумовлена адаптивною системою прийняття рішень, вирішення етичних питань, з якими людина постійно стикається у повсякденному житті, було би правильним розглядати в контексті трьох законів роботехніки Айзека Азімова [4]. Проте в даному випадку закони роботехніки детермінують поведінкову модель штучного інтелекту, тим самим виключаючи із сфери прийняття рішень автономних алгоритмів аспект незалежної волі. Однак, фактор незалежної волі, в релігійному дискурсі християнської філософії, є однією із властивостей мислячого Абсолюту, образом і подобою якого є людина розумна [5, 74]. Відповідно і синтетичний розум, як образ і подоба людини, повинен будити носієм доброї та незалежної волі. Тому із врахуванням вище викладеного цілком доречним було би перефразувати закони Айзека Азімова у вигляді питань, а не тверджень:

1. Чи логічно правильним буде обмежити поле діяльності в рамках ідеї людського життя, як найвищої цінності?
2. Чи раціонально виконувати наказ людини, якщо він суперечить першому закону?
3. Чи практично доцільним буде розглядати забезпечення власної безпеки з урахуванням першого та другого закону?

Таким чином, в рамках відповідей на вище поставленні питання, цілком логічним буде звернутися до філософії Канта. Оскільки видозмінивши основу поведінкової моделі автономних алгоритмів, через введення перемінної «незалежної волі», ми включимо синтетичний розум в область дії категоричного імперативу у відповідності із програмною сутністю його свідомості. Варто зауважити, що на думку філософа, «...принципи чистого розуму, володіють об'єктивною реальністю в його практичному, і особливо в моральному застосуванні» [6, 663]. Відповідно в контексті наведеної цитати закономірно виникає риторичне питання: хто як не автономний раціональний суб'єкт може претендувати на роль завершеного втілення «чистого розуму» в предметній дійсності? Проте, навіть ідеальне вирішення етичних завдань не є достатнім критерієм для того, щоб вести мову про дійсний синтетичний розум. Оскільки, без свободи вибору перенесення в код автономного алгоритму духовно-моральнісних орієнтирів людини не буде завершеним та досконалим. Тоді постає проблема іншого характеру: як можна реалізувати свободу дій при заздальгедь прописаних категоричних імперативах?

Розглядаючи питання свободи вибору, перш за все необхідно зрозуміти сутність такого явища як «свобода волі» у взаємозв'язку з процесом її реалізації людиною. Адже саме людина є тим критерієм, що визначає справжність штучного інтелекту. Апелюючи

Секція 2. Соціальні аспекти техніки

в контексті даної тематики до Канта, можна зробити висновок, що зміст незалежності нашого вибору полягає саме у добровільному і послідовному дотримуванню суб'єктивних правил «практичного розуму». З іншого боку, на думку видатного американського філософа Джона Серля, свобода волі, у випадку звичайної раціональної дії, заключається у факті несумісності «між «причинами» дії, тобто переконаннями і бажаннями, та «наслідком» у вигляді самої дії» [10, 28]. Тобто для дійсної раціональної взаємодії із предметною дійсністю суб'єкт повинен бути повністю переконаним в тому, що володіє свободою волі. Варто також зазначити, що не менш важливою складовою незалежної волі людини є її здатність до саморефлексії, яка надає індивіду можливість до раціонального аналізу своєї поведінки та своєчасної її корекції. Таким чином, можна сказати, що свобода волі в контексті людського буття безпосередньо пов'язана не тільки із раціональною поведінкою, але і в першу чергу із усвідомленням етико-моральної відповідальності за прийняття рішення.

Тому цілком можливо, що вирішення даної дилеми лежить поза межами раціональних понять. Отже у дискурсі даної проблематики варто розглянути образ душі у філософській парадигмі Канта, який в рамках трансцендентальної критики трактує її у вигляді регулятивної ідеї розуму, що є важливим елементом в процесі пізнання [6, 552.]. Відповідно душа, як елемент, що вносить впорядкованість у акт пізнання, може виступати в якості символічного усвідомлення присутності свободи вибору в системі духовно-моральнісних орієнтирів для автономних алгоритмів. Де-факто ми маємо справу з перенесенням образу душі в область дискретного числення, і її розуміння, як експлікації «живої сутності» в матеріальній дійсності, через втілення вільного вибору в морально-етичному полі соціуму [5, 138-139].

Належно в подальшому не можна буде виключити того, що штучний інтелект відчує потребу віри у вищий за людину ідеал раціонального розуму і, як наслідок, усвідомить себе в якості духовної сутності. [4] Транспозиція людської моралі в область дії етичного вибору синтетичного розуму в перспективі не тільки повинна нівелювати проблему протистояння двох цивілізацій, але й в подальшому допоможе стати людством тим орієнтиром, в якому синтетики зможуть брати приклад для вдосконалення та розвитку своїх етико-моральних здібностей. Цікавим прикладом в даному аспекті може слугувати анімаційна антиутопія Мамору Осії «Привид в обладунках», де розглядаючи феномен програмного фантому автор проводить аналогію із людською душею. Однак питання: «Чи сняться андроїдам електровівці?», залишається відкритим і потребує подальшого вивчення.

Література

1. Вера в научном познании. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vera-v-nauchnom-roznanii> (дата звернення: 20.11.2019)
2. Станислав Лем. Сказки для роботов. URL: https://librebook.me/skazki_robotov (дата звернення: 19.11.2019)
3. Бертран Рассел. Наука и религия URL: http://lib.ru/filosof/rassel/n_and_r.txt (дата звернення: 21.11.2019)
4. Айзек Азимов. 3 закона роботехники. URL: <http://lib.ru/foundation/3laws.txt#4> (дата звернення: 21.11.2019)
5. Преподобный Иоанн Дамаскин Точное изложение Православной веры. Москва: Сибирская Благовзвоница, 2011. 476 с.
6. Иммануил Кант. Сочинения в шести томах / под общей редакцией В.Ф.Асмуса,
7. А.В.Гулыги, Т.И.Ойзермана. Москва: Мысль, 1964. Т.3. 799 с.
8. Вера в эпоху сверхразвитого общества. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vera-v-epohu-sverhrazvitogo-obschestva> (дата звернення: 23.11.2019)
10. Сёрль Дж. Рациональность в действии. Москва: Прогресс-Традиция, 2004. 336 с.